

Ilaalada – kala hadalka carruurta waxa ku saabsan ogolaanshaha, siraha iyo badbaadada internetka

Hello,

Maanta ilmahaagu waxa uu dhegaystay muxaadaro muhim ah oo ku saabsan badqabka onlaynka. Mas'uul ahaan, waxaad door muhiim ah ka ciyaartaa siinta ilmahaaga qalabka si uu u baro carruurta waxa wanaagsan - iyo waxa aan ahayn, labadaba online iyo offline labadaba. Sidaa darteed, waxaan rabnaa inaan bixino qaar fudud laakiin talooyin muhiim ah oo ku saabsan wada sheekeysiga guriga ee ku saabsan ogolaanshaha, siraha iyo badbaadada internetka.

1. Ka hadal ogolaanshaha - had iyo jeer helitaanka iyo bixinta haa

Oggolaanshaha wuxuu ku saabsan yahay ixtiraam. Ilmahaaga bar in aanu qofna xaq u lahayn in uu taabto iyaga oo aan marka hore waydiin – iyo in iyaga laftoodu ay waajib ku tahay in ay waydiiyaan ka hor inta aanay cid kale taaban. Tani waxay khusaysaa ciyaarta, habaynta iyo noocyada kale ee isu soo dhawaanshaha. U sharax in maya ay tahay in mar walba la ixtiraamo, xitaa haddii lagu yiraahdo qosol ama aamusnaan. Dib u xaqiiji inay had iyo jeer xaq u leeyihiin inay maya dhahaan, xitaa dadka waaweyn. Isla shay ayaa quseya internetka. Xitaa halkaas, waxaad u baahan tahay inaad hubiso ka hor intaadan dhejin sawirro ama fiidiyowyo kuwa kale. Halkan, qof weyn, waxaad tahay qof lagu daydo. Had iyo jeer weydii carruurta ka hor intaadan sawir qaadin, duubin ama dhajin.

2. Siraha wanaagsan iyo kuwa xun

Sirta wanaagsani waa shay lagu dareemo madadaalo iyo badbaado, sida hadiyad dhalasho. Sirta xun waa shay dareen la yaab leh, ku raaxaysanaya, ama caloosha kaa gelinaysa. Ku dhiiri geli ilmahaaga inuu had iyo jeer kuu sheego haddii ay wax khalidan yihiin - xitaa haddii uu qof u sheegay inaanay samayn. U sharax in dadka waaweyn ee sameeya waxa saxda ah aysan waligood waydiisan carruurta inay sirta ka dhigaan waxyaalaha khalidan.

3. Dembiyada internetka - si furan uga hadal khataraha

Carruurta iyo dhallinyaradu inta badan way naga badan yihiin kuwa qaan-gaarka ah, laakiin taasi waxay sidoo kale ka dhigtaa kuwo nugul. U sheeg in aad ogtahay in ay caadi tahay in dadku internetka iska dhigaan caruur, oo aysan waligood khaladka lahayn ilmahaaga haddii ay ku dambeeyaan xaalad aan fiicnayn. Waxa ugu muhiimsan waa inay ku dhiiradaan inay kuu sheegaan - oo ay ogaadaan inaad ku dhegaysan doonto.

4. Waligaa ha xukumin - marka hore dhegayso

Carruurta uma sheegaan qof ka xanaaqa ama eedeeya. Tus in aad mar walba halkaas joogto, dhib malaha waxa dhaca. Waligaa ha ku hanjabin inaad telefoonkooda ka qaadata. Dib u xaqiiji in ay geesinimo tahay in la sheego oo aysan marnaba mas'uuliyadooda ahayn haddii qof kale uu qalad sameeyay. Waxaad dhihi kartaa: "Waad ku mahadsan tahay inaad ii sheegtay, waan kugu faanayaa."

Ka hadalka intarneedka ma aha in ay adkaato - waxa ugu muhiimsan waa in la bilaabo. Wadahadal furan oo badbaado leh oo guriga dhexdiisa ah ayaa sameyn kara farqi weyn.

Talooyinka buugaagta: taxanaha buuga "Nollan och nätet", taxanaha buuga ku saabsan Alex (Boksmart, dugsigaa hoose iyo dhexe) iyo "Fin du är - om grooming, ogolaanshaha iyo dembiyada galmada ee internetka" (Bonnie Carlsen, da'da 12 iyo ka weyn).